

עד היכן כיבוד הורים?

חלק א: הכרת הערך

נקדיש שני שיעורים לעיסוק בנושא כיבוד הורים. השיעור הראשון מתמקד במקור של מצוות כיבוד הורים, בטעמי המצווה ובשאלה כיצד מתבטא ערך זה בחיינו. השיעור השני יעסוק במתח שבין הרצון לעצמאות ובין המחויבות לשמור על כבוד ההורים. אנא הקפידו לקרוא את **שני** השיעורים לפני תחילת הפעילות. במובן מסוים, קל לנו יותר לכבד אנשים זרים מאשר לכבד את הורינו, עימם אנו חיים באותו הבית ושלעיתים קרובות הופכים לדמויות שמציאותן בחיינו מובנת מאליה. דבר זה יכול להסביר את הסיבה לכך שערך "כיבוד הורים" מופיעה כציווי מחייב ונכלל בעשרת הדיברות, על-אף שלכאורה חשיבותו מובנת מאליה ואין צורך לצוות עליו. בפעילות זו נעסוק במשמעותו של ערך כיבוד הורים. נעמוד על הקשיים והאתגרים שהוא מעלה בחיי התלמידים, במיוחד בשלב זה בחייהם, בו הם נדרשים לפתח את זהותם העצמאית.

מטרות הפעילות

- התלמידים יכירו את המקור למצוות כיבוד הורים בעשרת הדיברות.
- התלמידים יכירו טעמים שונים למצוות כיבוד הורים, בשימת דגש על היבט הכרת הטובה כלפי ההורים שמתגלם בערך זה.
- התלמידים יכירו בכך שחובת כיבוד ההורים אינה מותנית ברגשות שאנו חשים כלפיהם.
- התלמידים יפרטו את האופנים בהם ניתן לממש את חובת כיבוד ההורים בחייהם.

מבנה הפעילות

- איזהו מכובד?
- מצוות כיבוד הורים
- אתגרים בכיבוד הורים
- איזהו כבוד?
- סיכום

ציוד ועזרים

- ✓ כרטיסיות מקרים של הרגל (**נספח א**, אופציונאלי)
- ✓ פתקים לקבוצת ההורים וקבוצת התלמידים

שאלות דריכה

- מדוע מצווה התורה "כבד את אביך ואת אמך" ולא "אהב את...?"
- כיצד אני מכבד את הורי?
- במה שונה כיבוד הורים מכיבוד אדם אחר?

חלק א: איזהו מכובד?

משחק פתיחה

הוציאו מתנדב מהכיתה. שאר התלמידים בוחרים דמות לה הם רוכשים כבוד. כאשר התלמיד חוזר לכיתה, התלמידים צריכים להתייחס אליו כאילו הוא היה אותה הדמות, ולהביע לו כבוד בהתאם (מומלץ להעלות יחד עם התלמידים רעיונות כיצד ניתן להפגין כבוד, לדוגמה: למחוא כפיים, לבקש חתימה, להצטלם עימו, להוריד את הכובע, ללחוץ יד בהתרגשות, לדבר אליו בצורה מכובדת, לכנותו בתואר כבוד וכדומה). על המתנדב לנחש איזו דמות הוא מגלם בעזרת שאלות של 'כן' ו'לא'. בכדי לשמור על הסדר, ניתן לערוך סבב בו כל תלמיד בתורו יפגין כבוד כלפי המתנדב.

פתחו דיון אודות המשחק:

- שואלים את התלמידים המתנדבים: כיצד ניחשתם מי אתם?
- מדוע אתם רוכשים כבוד כלפי הדמויות הללו?
- כלפי אלו אנשים נוספים בחייכם אתם רוכשים כבוד ומדוע? (אפשר לרשום על הלוח, ואחר-כך להשוות ליחסם כלפי ההורים)
- באילו דרכים כבוד זה בא לידי ביטוי?

את מי קל יותר לכבד?

- הציגו בפני התלמידים מספר מקרים ובקשו מהם להעריך את תגובתם לכל מקרה לפי סקאלה של מידת הכבוד. ניתן לערוך הפעלה זו בכמה דרכים:
- א. דף עבודה אישי לכל תלמיד (מופיע ב**חוברת לתלמיד**), שבסופו עורכים דיון.
  - ב. עבודה על דף העבודה בזוגות. לאחר שהתלמידים סיימו עורכים דיון.
  - ג. הקריאו כל מקרה בנפרד, תנו לתלמידים למלא את הטבלה ולאחר-מכן לדון אודותיו.

'סולם כבוד'					כיצד תגיבו?	המקרה
5	4	3	2	1	לא מכבד	אתה צופה בתוכנית טלוויזיה. אימא שלך מתיישבת לצדך ושואלת מה שלומך ואיך היה היום בבית-הספר.
מכבד מאוד						
5	4	3	2	1	לא מכבד	מנהל בית-הספר עבר במסדרון בשעת ההפסקה וביקש ממך לזרוק את הנייר שעל הרצפה לפח.
מכבד מאוד						
'סולם כבוד'					כיצד תגיבו?	המקרה
5	4	3	2	1	לא מכבד	אתן יושבות באוטובוס ומאזינות למחיקה מהפלאפון שלכן. אישה שיושבת לידכן מבקשת להנמיך או לכבות את המוסיקה בטענה שזה מפריע לה.
מכבד מאוד						
5	4	3	2	1	לא מכבד	אתה נמצא אצל חבר ואביו שואל אותך מה שלומכם ואיך הולך לך בלימודים.
מכבד מאוד						
5	4	3	2	1	לא מכבד	אימא מבקשת ממך לסדר את שולחן הכתיבה שלך שעמוס בניירות, חידודים, חצי תפוח וכוס מים.
מכבד מאוד						

עוררו דיון:

- האם יש פער בין תגובתכם כלפי הוריהם ובין תגובתכם כלפי אנשים אחרים?
- האם, לדעתכם, אנו נוטים לכבד אנשים רחוקים מאיתנו יותר מאשר את ההורים הקרובים לנו? אם כן, מדוע?
- האם יש פער בין הדרך בה אתם מתנהגים בפועל ובין הדרך בה אתם חושבים שראוי להתנהג? אם כן, מדוע נוצר פער זה?

חלק ב: מצוות כיבוד הורים

שאלו:

- היכן מופיעה מצוות כיבוד ההורים במקרא? (עשרת הדברות)

עשרת הדיברות הן המצוות שנאמרו לעם-ישראל במעמד הר סיני ונכתבו על גבי לוחות-הברית. עשרת הדיברות נחשבות לתמצית התורה, כלומר למצוות החשובות בתורה. עשרת הדיברות מופיעות פעמיים בתורה, בספר שמות פרק כ וגם בספר דברים פרק ה. הדיבר "כבד את אביך ואת אמך" הוא הדיבר החמישי ומהווה חוליית קישור בין המצוות שבין אדם למקום ובין המצוות שבין אדם לחברו.

הקריאו את הדיבר או כתבו אותו על הלוח:

כבד את אביך ואת אמך, למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך.
(שמות כ יא)

שאלו:

- אם הייתה לכם אפשרות למקם מחדש את מצוות כיבוד הורים בתוך התנ"ך, האם גם אתם הייתם ממקמים אותה בין עשרת הדיברות? מדוע?
- מדוע, לדעתכם, מחייבת המצווה לכבד את ההורים ("כבד את אביך ואת אמך") ואין היא מצווה לאהוב את ההורים? כיצד **אתם** הייתם מנסחים מצווה זו?
- "למען יאריכון ימיך" – כיצד אתם מבינים זאת? מה הקשר בין הבטחה זו ובין כיבוד הורים?
- מדוע, לדעתכם, יש לכבד את ההורים? (כתבו את התשובות השונות על הלוח)

קראו את המקור:

שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה... כפוי טובה, שזו מידה רעה... ושייתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל-כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו...
(ספר החינוך, מצוות כיבוד אב ואם)

שאלו:

- לפי ספר החינוך, מהן הסיבות המחייבות את האדם לכבד את הוריו?
- האם אתם מזדהים עם סיבות אלו? האם תוכלו למצוא סיבות נוספות?
- "וגם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו" – למה הכוונה?

לעיתים, הדברים שאנו רגילים אליהם (כגון העובדה שיש לנו הורים שדואגים למלא את כל צרכינו) הופכים בעינינו ל"מובנים מאליהם". מצוות כיבוד הורים מזכירה לנו להודות ולהכיר טובה להורינו.

בנספח **א** מופיע אפשרות להרחבת הפעילות: "כאשר דבר מיוחד הופך להרגל".

משימה: מוקירים תודה להורים

על התלמידים לרשום "גיעות" עליהן הם מוקירים תודה להורים. **ניתן להיעזר בדימויים החזותיים שבחוברת לתלמיד:** מצפון, מפתח, כריך, ספר, חיבוק, לב, חץ, תווים, מחשב, שעון, בגד, עוגת יום-הולדת, שביל, כספומט, תיק, כרית, כדור, פלאפון, פרח, סלע. **אפשרות א:** בקשו מהתלמידים לסמן שלושה דימויים שמייצגים בעיניהם את הוריהם. ניתן לבחור דימויים שונים לאם ולאב (יש להתייחס במידת הצורך גם להורים חורגים). מומלץ כי גם המדריך יבחר דימויים. התלמידים המעוניינים בכך ישתפו את הקבוצה בדימויים שבחרו. מבקשים מהתלמידים לכתוב מכתב קצר להוריהם, ניתן להיעזר בדימוי שנבחר. **אפשרות ב:** התלמידים יחשבו אלו מהדימויים שבחוברת מבטאים מתנות שהם קיבלו מהוריהם כ"צידה לדרך". ייתכן וחלק ממתנות אלו גם הם ירצו להעביר לילדיהם. מבקשים מהתלמידים לכתוב מכתב תודה קצר להוריהם. הדימויים יוכלו לשמש להם כאסוציאציות או מוטיבציה ראשונית לכתיבה.

הערה למדריך: אם תלמידים מתקשים לכתוב, ניתן לשתף אותם ביחסיכם עם הוריהם – היחסים כפי שהם עתה או כפי שהיו כאשר הייתם בגיל התלמידים. כמו-כן, יש לעודד את התלמידים לכתוב ורק לאחר מכן לתת להם להחליט אם ברצונם להביא את המכתב להוריהם. אם לא נותר זמן להפעלה זו, חשוב לקיימה בסוף הפעילות. כמו-כן, חשוב להיות רגישים ומודעים לרקע של התלמידים בכיתה. מומלץ לדבר עם המחנכת לפני הפעילות.

חלק ג: אתגרים בכיבוד הורים

מיומנה של אנה פראנק

קראו את הקטע הבא הלקוח מיומנה של אנה פרנק. אנה עוסקת בהתמודדותיה כנערה עם הוריה. מטרת הבאת הדברים היא להעלות את הקשיים והמורכבות הרגשית הגלומים ביחסי הורים-ילדים ולהעניק להם לגיטימציה.

הערה למדריך: דבריה של אנה פראנק קשים והיא מדברת באופן קיצוני מאוד ביחס לאימה. עם זאת, יש לזכור כי דבריה נכתבו במסגרת יומן אישי, כך שסביר להניח שאנה מעולם לא חשבה שמישהו מלבדה יקרא את דבריה.

אתמול שוב הייתה התנגשות עם אמא והיא ממש השתוללה. היא סיפרה לאבא על כל החטאים שלי והתחילה לבכות, ואני כמובן גם בכיתי, כאילו לא די בזה שהיה לי כבר כאב ראש נוראי. לבסוף סיפרתי לאבא שאני אוהבת "אותו" הרבה יותר מאשר את אמא. על-כך הוא ענה שזה וודאי יעבור, אבל אני לא חושבת. אין מה לעשות, אני פשוט לא יכולה לשאת את אמא ואני צריכה ממש לאלץ את עצמי בכוח שלא להתחצף אליה תמיד ולהישאר רגועה, אף שבצד הייתי רוצה לתת לה סטירת לחי. אני לא יודעת מדוע אני חשה סלידה כה עזה מפניה. אבא אמר שאם אמא אינה מרגישה טוב או כואב לה הראש, אני צריכה להציע מיחמתי לעזור. אבל אני לא מוכנה, כי אני לא אוהבת אותה וגם איני מרגישה חובה לעשות זאת. אני גם יכולה לדמיין לעצמי ללא קושי שאמא תמות, אבל שאבא ימות – זה נראה לי דבר שלא אוכל להתגבר עליו. זה ממש גועלי מצדי, אבל זה מה שאני מרגישה.

(מתוך "יומנה של אנה פרנק", נרשם ב-3.10.1942. תרגמה – קרלה פרלשטיין)

אנה פרנק (1929-1945), נערה יהודייה, נולדה בפרנקפורט שבגרמניה והגרה עם משפחתה להולנד. בשנים 1942-1944 הסתתרה עם משפחתה במחבוא באמסטרדם, שם כתבה את יומנה. ב-1944 התגלה המחבוא, ואנה ובני משפחתה נשלחו למחנות ריכוז והשמדה. אנה מתה במחלה במחנה ברגן-בלזן בשנת 1945, מעט לפני סוף מלחמת העולם השנייה. אביה, אוטו פרנק, היחיד מבני המשפחה שניצל, החליט לפרסם את יומנה מספר שנים לאחר תום המלחמה. היומן זכה לפרסום אדיר ותורגם לשפות רבות.

הנחו את התלמידים לסמן בתוך הדברים של אנה את הרגשות שהיא חשה כלפי אמה.

שאלות לדיון:

- האם לפעמים גם אתם שותפים לרגשותיה של אנה כפי שהם מתוארים בקטע?
- האם לעיתים אתם שותפים לתחושתה: "לעיתים אני ממש צריכה לאלץ עצמי בכוח שלא להתחצף..."? תנו דוגמאות מחייכם.
- מה תיעצו לאנה על-מנת לעזור לה להתמודד עם רגשות אלו?
- האם, לדעתכם, צריך לכבד הורה גם כשלא אוהבים אותו? האם זה אפשרי?

סיכום ביניים: הרגש נוטה לבוא וחלוף, להתעצם ולהיטשטש, ותנועתו בנפש היא גלית. לעיתים אני אוהב ולפתע אני שונא. אני מתרגש מדבר חדש, אולם לאחר זמן הדבר הופך למובן מאיליו. כך גם ביחסינו כלפי ההורים. ערך כיבוד ההורים בא להזכיר לנו שלמרות שגרת החיים ולמרות הרגשות המשתנים שלנו כלפי ההורים, עלינו לכבדם בכל מצב. לעיתים אני אוהב את הורי ולעיתים איני מרגיש כך – זה טבעי ולגיטימי, אולם בכל מקרה עלי לכבדם. יחס הכבוד כלפיהם איננו תלוי ברגש שאני מרגיש כלפיהם ברגע מסוים.

חלק ד: איזהו כבוד?

שאלו:

- כיצד, לדעתכם, צריך להתבטא יחס של כבוד בחיי היום-יום? כתבו את תשובות התלמידים על הלוח.

ניתן לקרוא את המקור הבא:

איזהו כבוד? מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא [=מלווה אותו בכניסתו ובצאתו מהבית]. ויתננו לו [=יעזור לו] בסבר פנים יפות...

(קצור שולחן ערוך, הלכות כיבוד הורים, קסג, ג)

שאלו:

- על פי המקור, כיצד מתבטא יחס של כבוד? השוו לתשובות שלכם.
- מדוע, לדעתכם, המקור מדגיש שהעזרה להורה תוגש "בסבר פנים יפות"? כיצד, אם בכלל, זה קשור לכבוד? ענו גם לאור דברי של אנה פרנק.

משימת כתיבה אפשרית לבית: כתבו מכתב תגובה לאנה, בו תייעצו לה כיצד לנהוג. במידה ונתתם משימה זו, התייחסו אליה בתחילת השיעור הבא.

סיכום

בתחילת הפעילות דנו במהות היחסים המשותפים על כבוד ובחנו כלפי מי פשוט לנו יותר להביע יחסי כבוד.

בהמשך, התודענו למצוות כיבוד ההורים, דנו בטעמיה ובמיקומה בעשרת הדיברות. כמו-כן, הבנו שהכבוד שעלינו לרחוש להורינו אינו תלוי ברגשות הרגועים שאנו חשים כלפיהם.

בפעילות הבאה נעסוק בהיבטים מעשיים של ערך כיבוד ההורים, ונעמיק לעסוק במתח שבין הרצון לעצמאות ובין חובת כיבוד ההורים.

עד היכן כיבוד

נספח א: מה עושים כשמתרגלים...

אפשרות א: מפזרים על הרצפה כרטיסיות (יש להדפיס ולהכין אותן מראש) עליהן מצוינים מקרים שונים. התלמידים צריכים לבחור באחד מהמשפטים הקרוב לליבם ולהתייחס אליו במליאה.

אפשרות ב: מקריאים את אחד מהמשפטים. כל תלמיד שמזדהה עם המשפט ירים אצבע אחת. בסוף הקראת כל המשפטים רואים על פי מספר האצבעות שהורמו אלו תלמידים הזדהו עם המספר הגדול ביותר של המשפטים. ניתן לבקש מתלמידים להוסיף משפטים נוספים מתוך חייהם ולראות על ידי מספר האצבעות המורמות אם יש תלמידים נוספים שמזדהים עימם.

המשפטים:

חודשים נדנדתי להורי שיקנו לי כלב והבטחתי לטפל בו כראוי, להאכילו ולהוציאו לטייל וכן הלאה. בסוף הם השתכנעו. יש לי כלב כבר ארבעה חודשים, והאמת היא שלפעמים הוא נשאר יום שלם בבית כי אני מתעצל להוריד אותו לטייל...

ביקשתי מאבא שיאפה לנו את הפשטידה האהובה עלינו. מאז הוא אופה אותה כל יום... עכשיו אני אפילו לא יכול להריח אותה!

כשקנו לי את הנייד שמרתי עליו מכל משמר ואף אחד לא נגע בו בלא רשותי. היום אני נותן לאחותי הקטנה לשחק בו.

עשיתי מנוי לחדר כושר בהתלהבות רבה. היום אני לא מקפיד להגיע ואינני מנצל כלל את המנוי... כשאחותי הקטנה נולדה ממש התרגשתי ושמחתי. מאז לא עובר יום שאני לא מתעצבן עליה בטירוף!

בתחילת השנה מאוד הקפדתי על כתיבה מסודרת במחברת. אבל היום המחברת שלי כבר נראית ממש "על הפנים".

לפני כחודש יצא לרדיו שיר חדש מדהים. הקשבתי לו כל הזמן בהתלהבות עד שממש נמאס לי ממנו ומהזמר ששר אותו.

הזמינו את התלמידים לשתף את הקבוצה במקרה אחר מחייהם בו בתחילה הם התרגשו מאוד מדבר מסוים ולאחר זמן הוא הפך להרגל ולדבר מובן מאליו.

שאלו:

- מה משותף בין כל המצבים המתוארים?
- כיצד תסבירו את תופעה זו? איך ייתכן שההרגשה השתנתה בצורה כה קיצונית?
- מה הקשר בין תופעה זו לבין כיבוד הורים?
- האם העובדה שהתרגלנו לכך שההורים שלנו עוזרים לנו ודואגים לנו מעניקה לנו לגיטימציה (זכות, היתר) לא לכבד אותם?

נספח ב: רבי טרפון ואמו

אמו של רבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצרה בשבת, והלך רבי טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה, והייתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה. פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו. אמרה להן: התפללו על טרפון בני, שהוא נוהג בי כבוד יותר מדי. אמרו לה: מהו הוא עשה לך? וסיפרה להם אותו סיפור. אמרו לה: אפילו עושה כן אלף אלפים, עדיין לחצי כבוד שאמרה תורה לא הגיע.

עד היכן כיבוד
